

יעקב כהרון

הוצאת תפילין בשבת לפעילות ממושכת¹

ראשי פרקים:

1. הצגת הבעיה
2. התפילין בשבת - האם הם מוקצה?
3. הוצאה מרשות לרשות
4. תחום שבת
5. הכנה מקודש לחול
6. סוף דבר

1. הצגת הבעיה

מעשה שאירע לאחד הבחורים, שהיה צריך לצאת לפעילות מבצעית בשבת למשך מספר ימים, והתלבט אם לקחת עימו את התפילין, היות והיה ברי לו שלא יוכלו להגיע אליו ולהביא לו את התפילין בהמשך. מאחר שהכריע בשב ואל תעשה - יצא שלא הניח תפילין במשך מספר ימים. עמדנו להתבונן אם הצר שווה בנזק המלך.

נראה שיש לדון כאן ב-ד' עניינים: (א) האם התפילין מוקצה? (ב) הוצאתם מרשות לרשות. (ג) תחום שבת. (ד) הכנה מקודש לחול.²

2. התפילין בשבת - האם הם מוקצה?

בשו"ע (או"ח סימן ל"א ס"א) כתב מרן וז"ל: "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר הוא זלזול לאות שלהם" עכ"ל. הנפקא מינא היא לענין טילטולם - שאם אסורים בהנחה דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותרים בטלטול לצורך גופו או מקומו בלבד, אלא שמרן בב"י (סימן ש"ח) הביא דעת רש"י, תוס' והר"ן, שתפילין מותר לטלטלם בשבת לכתחילה ולא ציין לדעת האוסרים, ועל פניו משמע שמסכים עם דעה זו להלכה ולמעשה.

המג"א (בסימן כ"ט), בהתייחסו ל"סתירה" הני"ל בדברי מרן תירץ, שכאשר מניחם לשם מצוה רק אז הוא נראה כמזלזל באות דשבת קודש, אבל

¹ עיקרו של מאמר זה, בדפי הקשר של הישיבה לחייליה. עתה הוא מפורסם בתוספת הערות והארות לעייני סבי הזקן הכשר, אוהב ה' באמת **רחמים בן יעקב ומזל פראשה ז"ל**, נלבי"ע ג' באדר תשנ"ו, תנצב"ה.

² במקור, לא התייחסנו לנושא זה, עתה העיר את תשומת ליבנו לכך הרב ישי סמואל שליט"א.

אם מניחם שלא לשם מצוה אין איסור להניחם³. ועיין בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ה - ה'), שהביא את דעת המג"א הנ"ל והוסיף ואמר, שמאחר ומרן ב"הלכות מוקצה" לא הזכיר דבר מהלכות תפילין, ומאידך בב"י כתב שאין לתפילין דין מוקצה כלל, שמעת מינה שהכריע כך להלכה ולמעשה: שאין בתפילין דין מוקצה כלל, שאם לא כן לא הוה שתיק מיניה בשו"ע. כלומר, כל עוד לא מתכוון למצוה בהנחתן לא שייך בתפילין דין מוקצה, וכמו שכתב בב"י (סימן ש"ח) שמותר להניחם, ואם מותרים בהנחה מותרים בטלטול, וכן הוא דעת הגר"א (הובאו דבריו במ"ב סימן ל"א).

אלא שלעומתם משבח ואומר מרן החיד"א (ב"ברכי יוסף" - ל"א), וסבירא ליה שדברי מרן בשו"ע (סימן ל"א) עיקר, וממילא יוצא שהתפילין הינם מוקצה מחמת איסור, ומה שכתב מרן בב"י (סימן ש"ח) לכאורה להתיר - זה אליבא דמאן דאמר שמותר להניח, אבל מכיון שהוא בעצמו גילה דעתו בסימן ל"א שאסור להניחם ובסימן ש"ח השמיט דעת המתירים (שהביא דעתם בב"י), היא גופא הוכחה שדעתו נוטה לאיסור (וזה היפך דברי ה"ציץ אליעזר" שהביא מכך ראייה לשיטתו).

דעת הרמ"א (סימן ש"ח ס"ד): מותר לטלטל התפילין בשבת, ומשמע מדבריו שדינם ככלי שמלאכתו להיתר שאינו אסור אלא בטלטול שלא לצורך כלל⁴.

לסיכום: נחלקו האחרונים בדעת מרן, אי תפילין הם מוקצה מחמת איסור או הם ככלי שמלאכתו להיתר, וכ"ה דעת הרמ"א להיתר. להלכה ולמעשה הכריע המ"ב (סימן ש"ח ס"ק כ"ד), שבשעת הדחק יש לסמוך על הדעה שסוברת שתפילין הם כלי שמלאכתו להיתר. מאחר והנ"ד מוגדר כשעת הדחק, יהיה מותר לטלטל את התפילין מצד איסור מוקצה, אלא שמהיות טוב אל תהי רע ובמקום שאפשר לשנות משנין, וכדי לצאת ידי חובת דעת מרן החיד"א⁵ נראה לומר, שיטלטלנו בגופו (על גבו עם שאר חפציו וציודו, וגם בשעה שמוליכם לשם יעשה כן בשינוי ע"מ למעט האיסור וכמבואר), שהרי מרן (סימן ש"ח ס"ח) התיר טלטול מוקצה בגופו ואפילו לצורך דבר האסור⁶.

³ עיין עוד בשו"ת "כתב סופר" (סימן י') שהקשה, שהרי בשעה שמתכוון למצוה בלאו הכי אסור להניחם משום "בל תוסיף" ולא משום זלזול באות דשבת קודש.

⁴ מקור דבריו ב"תרומת הדשן" (ע'): "יראה דהיתר גמור הוא לטלטל התפילין בשבת וביו"ט, אם יש צורך בדבר ומשנה שלמה היא בפ"ק דביצה: "משלחין תפילין ביו"ט", וקאמרינן התם, דאע"ג שאין נאותין מהן ביו"ט, אלמא שמותר לטלטלו, שאם לא כן היאך משלחין אותם? עכ"ל.

⁵ ובפרט שהספרדים צריכים לחוש לדעתו ביותר, וכמו שכתב בשו"ת "זבחי צדק" (ח"ב או"ח ס"ו), שקיבל מהגאון ר' משה חיים, שקיבלנו הוראות מרן החיד"א קבלת דברי מרן הב"י. וכ"ה בספר "מועד לכל חיי" (סימן י' אות צ"ד). [הובאו דבריהם בהסכמת הגרע"י שליט"א לספר "מנהגי החיד"א"].

⁶ כל הדיון בתפילין התבסס ויצא מנקודת הנחה שטלטולם לצורך ימות החול אינו נחשב "טלטול לצורך גופו". אלא שיש לברר, האם הטלטול שמותר "לצורך גופו" מותר דווקא "לצורך גופו בשבת".

3. הוצאתן מרשות לרשות

בענין זה רצוננו להביא ב' סניפים להקל: (א) הוצאה מרשות לרשות במקום שיש בו שבות דשבות במקום מצוה. (ב) הוצאה לצורך מצוה דרבים.⁷ יש לציין שלצורך הדיון אנו עומדים לעסוק במקרה קיצוני שאינו שכיח⁸ כ"כ, והוא טלטול והוצאת תפילין על גופו ברשות הרבים.

(א) שבות דשבות במקום מצוה.

בשו"ע (או"ח שמ"ה סי"ז) מגדיר מרן את רשות הרבים: "רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים... יש אומרים שכל שאין ס' ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים". בדעת המחבר אם צריך ס' ריבוא וכדעת היש אומרים אם לאו, רבתה המחלוקת. הט"ז והמג"א סבירא להו שדעת מרן כהיש אומרים שצריך ס' ריבוא.⁹ מאידך גיסא, קיימא לן: סתם ויש אומרים - הלכה כסתם וע"כ אין צריך ס' ריבוא, וכ"ה דעת מרן החיד"א להחמיר בדעת מרן ("ברכי יוסף" - שמ"ה), ועיין בבאור הלכה (סימן שמ"ה ד"ה י"א) שדן בכך לאורך ולרוחב. להלכה פסק המ"ב (סימן שמ"ה סי"ק כ"ג): "ולענין הלכה מדעת המחבר שכתב דעה זו רק בשם הי"א, משמע שלהלכה לא ס"ל כן, ומ"מ אין לנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו... וכל בעל נפש יחמיר לעצמו" עכ"ל. ובספר "לוית חן" (סימן ל"ג) פסק: "סוף דבר הכל נשמע שלא יצא הדבר מידי ספק בדעת מרן, ומכיון שיש הרבה פוסקים לכל צד מערכה לקראת מערכה, לכן אם יש עוד צד להקל יש לסמוך על המתירים". בנד"ד שהוא צורך מצוה, ואם לא יקח התפילין יבטל מ"ע מהתורה במשך מספר ימים, נראה שיש לסמוך על המקילין (וכמבואר ב"לוית חן" שם) ולתלות בדעת מרן, שצריך ס' ריבוא ולקולא - שאין לנו בכאן רשות הרבים מדאורייתא אלא בכרמלית עסקינן, שכל איסורה אינו אלא מדרבנן. **הרי לך שבות אחת.**

או אפילו "לצורך גופו בימות החול" וכהנ"ד. לכאורה, יש בכאן הבעיה של הכנה מקודש לחול, אלא שיש לדחות, וכפי שיבואר לקמן בכך ונראה, שבאמת הדבר יהיה מותר. "טלטול לצורך גופו בימות החול", דהיינו אין צריך שהשימוש בחפץ יעשה במשך השבת או בשעת טלטולו, אלא אפשר לטלטלו בשבת ולהשתמש בו בחול. זאת על פי מה שיבואר לקמן בס"ד בענין עשה דוחה לא תעשה, דאין צריך דבעידא דמיעקר ליה ללאו מקיים ליה לעשה, ואם כך הוא בדאורייתא שאין צריך ש"התיקון" יתבצע בשעת "הקלקול" על אחת כמה וכמה דרבנן (ועי"ע בהערה 11 ודוק מינה לנדי"ד).

ואע"פ שנראה שאפשר לומר, שבנדי"ד שייך בטלטול "צורך גופו" ואפילו שעושה כן לימות החול, וא"כ יהיה מותר לטלטלו ללא שינוי, אעפ"כ מהיות טוב אל תהי רע ובמקום שאפשר לשנות משנינו, ונראה שכן ראוי לנהוג למעשה.

⁷ יש להעיר שהנושא המדובר בו - כשהחייל לוקח את התפילין עם שאר ציודו שלוקח על גופו, אבל כשהחייל מניחם ברכ"ס בשעה שהוא נמצא בבסיס, לא מתעוררת כלל בעית הטלטול, גם בשעת הנחתם וגם לאחר מכן, מאחר והתפילין נמצאות כל הזמן בתוך הרק"ס שהוא רשות היחיד.

⁸ המציאות השכיחה היא בדרך כלל בכרמלית ששם מתבצעות רוב הפעילויות.

⁹ וכ"ה דעת הרמ"א בסימן שמ"ו סי"ג.

הוצאת תפילין בשבת לפעילות ממושכת

החייל היוצא לפעולה ודאי מוציא דברים הנחוצים לו למשימתו, ובאים התפילין ומרבים את שיעור ההוצאה שמוציא החייל. בענין זה של ריבוי שיעורין ישנה מחלוקת: יש אומרים שאיסורו דרבנן (כ"ה דעת הרשב"א), ויש אומרים שאיסורו מדאורייתא (ר"ן בביצה ט" ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה "ומיהו", גם דעת הרשב"א שם). בנד"ד (בכרמלית) נראה שלכ"ע ריבוי ההוצאה אסור מדרבנן. **הרי לך שבות שניה.**

אם כן הווי לן תרי דרבנן במקום מצוה שמותר בשבת: א) הטלטול נעשה בכרמלית. ב) לא רק שנעשה בכרמלית, אלא נעשה בדרך של ריבוי הוצאה (שיעורין), ומכיון שבמקום מצוה (הנחת תפילין) עסקינן - שרי בשבת. עוד יש לצרף את דעת "בעל העיטור", שמתיר גם שבות אחת במקום מצוה.

לסיכום: מצינו כאן שבות דשבות במקום מצוה שמותר בשבת¹⁰, ואם כן יהיה מותר להוציא את התפילין בשבת מרשות לרשות.

לכאורה יש להקשות, הרי המצוה לא נעשית להיום אלא למחר, ובמקרה כזה מי אמר שהקלו? - ובאמת מצינו ל"נודע ביהודה" (מהדורה תנינא, או"ח מ"ד) ואחרונים נוספים שדעתם בזה היא, שלא התירו שבות דשבות במקום מצוה אלא למצוה הצריכה לבו ביום, אבל למצוה שנעשית למחר לא התירו. אלא שברמב"ם בהלכות שבת (פ"ו ה"ט) ובשו"ע (או"ח ש"ז ס"ה) הובא, שמותר לישראל לומר לגוי לעלות בשבת באילן להביא שופר לצורך תקיעת מצוה. והרי בזמן הזה אין תקיעה בשבת ועל כרחינו שהוא לצורך מחר, ואפילו הכי התירו לצורך מצוה. יש שהקשו (מחצית השקל ש"ז סק"ח) מכאן על ה"נודע ביהודה" וסיעתו, והוכיחו שגם אם אין המצוה צריכה לבו ביום בכל זאת התירו שבות דשבות במקום מצוה, ומאידך יש שתירצו (עיקר הד"ט י"ד אות צ"ט הובאו דבריו ב"יביע אומר" ח"ו, ל"ב), שהשו"ע פסק בכגון שלא יוכל למצוא למחר גוי שיעלה באילן.

בנד"ד, מאחר שמצינו לכמה אחרונים שתולים בדעת מרן שאין צריך שהמצוה תיעשה לבו ביום, ואפילו לדעת אלה שהכריעו שצריכה להעשות בו ביום, ראינו שבמקרה שבו המצוה עשויה להתבטל למחר לגמרי (שופר) - התירו שבות דשבות במקום מצוה, הוא הדין כאן שיהיה מותר, שהרי אם לא יקח התפילין יתבטל למחר מהנחתן.

עוד נראה לומר מסברא: כלל נקוט בידינו "עשה דוחה לא תעשה", ומעיקר הדין צריך שבשעה שעוקר את ה"לא תעשה" יקיים את העשה, אבל בשעה שאי אפשר בכך¹¹ אין צריך זאת ואפשר לו ל"עשה" להתקיים לאחר

¹⁰ סמכנו על דעת היש אומרים בדברי מרן (שמ"ה, ז'), כאמור דעת הרמ"א להקל וצריך סי' ריבוא. נזכיר, שבכרמלית כל הדין בדעת מרן כלל לא מתחיל.

¹¹ בעיקר דין זה, שאין צריך דבעידנא דמיעקר ליה ללא מקיים ליה לעשה, הביא זאת ה"משנה למלך" (שם) על פי פסקי תוס' בזבחים (צ"ז ע"ב ד"ה "ואחד") וכתב עליו שהוא חידוש גדול. נראה לן לומר ע"פ תוס' בשבת (ק"י ע"ב ד"ה "חוץ"), שכבר מצינו כעין זאת: התוס' מסביר את שיטת ר' יהודה בדין כל המקלקלים פטורים: שכל מלאכה חייב עליה חוץ מבמקום שמקלקל בה (כגון חובל

מכן (משנה למלך פ"י ה"א מהלכות קרבן הפסח). אם כן הוא הדין בנד"ד (שבות דשבות), שבשעה שאי אפשר לה למצוה להעשות בו ביום - אין צריך לכך, וק"ו הוא: ומה בלא תעשה דאורייתא שהעשה בא ודוחהו מפניו, אין צריך שידחהו בשעת עקירתו, על אחת כמה וכמה בשבות דשבות, שאין צריך שהמצוה שדוחה אותם תקויים בו ביום, ואפילו מי שחולק על המשנה למלך (שם) יודה לנו בכאן, ששם בלא תעשה דאורייתא עסקינו, ואילו כאן רק בשבות דשבות.

ב) תפילין בגדר מצוה דרבים.

המג"א (סימן תמ"ו סק"א) סובר, שכל מצוה שיחיד יכול להוציא את הרבים ידי חובה, כגון שופר - מיקרי מצוה דרבים. לעומתו הט"ז (תרנ"ב סק"ב) סובר, שאפילו לולב מיקרי מצוה דרבים, ונראה שטעמו הוא משום שבזמנם לא היו מצויין כ"כ ד' מינים ובקושי רב השיגו אתרוגים כשרים לברכה על מנת שכל בני הקהילה יצאו בהן ידי חובה, לפיכך נקראה מצות לולב מצוה דרבים. לפי סברא זו נראה לומר, שאם התפילין ישמשו את כל בני החבורה בהיותם עומדים על משמרתם, גם לתפילין הללו יהיה גדר של מצוה דרבים.

הנפקא מינה להלכה: עשה דוחה לא תעשה, מאידך אין עשה דוחה לא תעשה ועשה¹², והנה הרב "שואל ומשיב" (מהדורה א' ח"ג קנ"ב) כתב בשם "שיבולי הלקטי"¹³ שהובא במג"א (סימן שמ"ו) שסובר, דעשה דרבים דוחה לא תעשה ועשה, וכ"ה דעת ה"הנודע ביהודה"¹⁴ שסובר דעשה דרבים דוחה לא

בחבירו), אבל במקום שמקלקל בחד, ומאידך נעשה תיקון במקום אחר - חייב, אלא שהתיקון צריך לבוא בשעת הקלקול דווקא (כגון שוחט בהמה שברגע השחיטה יצא מגדר אבר מן החי). כן היא שיטת ר"ת בתוס'.

לפי זה צריך להבין מדוע מוחק על מנת לכתוב וכד' חייב לכ"ע (וגם לר"י), הרי אין הכתיבה (התיקון) נעשית מיד ברגע המחיקה (הקלקול), ומסביר תוס' שבכהאי גוונא הקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול. נמצאנו למדים שלדעת ר"י (אליבא דר"ת), מעיקר הדין התיקון צריך להעשות בשעת הקלקול על מנת להחשב כמתקן, אלא אם כן אי אפשר בהכי, כלומר שאי אפשר לו לתיקון להתבצע בעידנא דמקלקל - לית לן בה, ואפילו הכי חשיב ליה מתקן.

וכ"ה בנד"ד, שצריך שבשעה שמיעקר ליה ללאו (כלומר בשעה שמקלקל) אם אי אפשר שיקיים מיד את המצווה, אפשר לו שיעשנה אח"כ ואפילו הכי שרי לדחות את הלא תעשה. וראה זה פלא שלאחר שכתבנו כל זאת מצינו לר"ת (הובאו דבריו במג"א סימן תמ"ו), שסבירא ליה שמצוה דרבים אין צריך בעידנא דקא מיעקר ליה ללאו דחי לעשה

לסיכום: רצוננו לומר שהצד השווה בכאן הוא, שבמקום שאי אפשר לתיקון להעשות בשעת הקלקול - לית לן בה

¹² בשד"ח מערכת ע' (יעשה"ה) הביא דעות שש"ל שלירושלמי עשה דוחה לא תעשה ועשה.

¹³ וצ"ע כיצד הבין הרב "שואל ומשיב" דעת ה"שבלי לקט"י כך היא, שהרי המעין בדבריו יראה בדיוק להיפך, ולאחר שהצענו הדבר בפני בני הישיבה הי"ו, כתב הרב אברהם שילר שליט"א וז"ל: "התיימה תימה, אולי רק ללמד זכות אפשר: שהדברים הנ"ל נאמרו ע"י השואל לכתחילה והרב המשיב קיבלם בלי לבדוק".

¹⁴ הרב "שואל ומשיב" ז"ל לא ציין מקור בדבריו לדברי "הנודע ביהודה". לאחר חיפוש בפרויקט השו"ת, נראה שאין המקור בשו"ת עצמו, אלא בהוספות שמופיעים בסופו.

הוצאת תפילין בשבת לפעילות ממושכת

תעשה ועשה, שהרי כל הטעם שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה משום דניחא דהלא תעשה יכול להדחות אבל עשה אינו דוחה עשה, דמאי אולמיה האי עשה מהאי עשה, ולפי זה בעשה דרבים דלא שייך מאי אולמיה, דהא עשה זה זכות הרבים הוא, ועדיף מעשה דיחיד, אי"כ נשאר רק הלא תעשה ושוב: עשה דוחה לא תעשה. אבל לא תעשה שיש בו כרת, שהלא תעשה אלים גם עשה דרבים לא יכול לדחותו. עכ"ל. אם כן, לאחר שמצינו לתפילין שהם עשה דרבים (וכמו שכתב בט"ז ביחס ללולב), לכאורה הוא הדין שידחו שבת דהוי עשה ולא תעשה, ואי"ת הרי שבת בסקילה דבכהאי גוונא לא דחי, י"ל דאין הכי נמי, אלא שאנו באיסור דרבנן עסקינן (כרמלית), ואי"כ שפיר דמי (ואין לומר שהעשה מתבצע למחר וכפי שנתבאר כבר לעיל).

לסיכום: (1) במידה והחייל יוצא לפעילות מותר לו ליקח את התפילין (מצד טלטולם מרשות לרשות), ואפילו על גופן, דהוי שבות דשבות במקום מצוה.

(2) אם חייל אחד מוציא התפילין לכל בני החבורה, נראה שיש צד נוסף להתיר¹⁵.

4. תחום שבת

המשנה בעירובין (י"ז ע"א): "ארבעה דברים פטרו במחנה: מביאין עצים מכל מקום, ופטורים מרחיצת ידים, ומדמאי ומלערב". עלינו להגדיר מהו מחנה? - חיילי צה"ל בכל גיזרה שהיא, הנמצאת בכוונות שיא, בבט"ש יוגדרו מחנה ישראל ופטורים מהדברים הללו: (א) נטילת ידים (ב) דמאי (ג) עירובי תחומין.

לגבי נטילת ידים ותחומים יש להקל רק כשיש עשרה לוחמים בתוך ע"ב אמה (כשלושים וחמש מטר), ואם אחד מהם מרוחק יותר מכך - אין זה בגדר מחנה (כך כתב הרב אברהם אבידן שליט"א בספרו "שבת ומועד בצה"ל", עמוד ל"ו¹⁶). מאחר שרבו החילוקים והדעות בענין הנ"ל, נשתדל לדון בגוף הבעיה מבלי להסתייע בפטור זה של תחומין במחנה ישראל. בענין זה ברצוננו להביא ג' סניפים להקל: (א) בטל הטעם בטל התקנה. (ב) שבות דשבות במקום מצוה. (ג) סברא.

א) בטל הטעם בטל התקנה.

באיסור תחומין מצינו התייחסות שונה בין הגברא לחפצא.

¹⁵ כבר העיר לנו על כך המרא דאתרא דק"ק חיספין הרב אהרן איזנטל שליט"א שדבר זה שאחד יוציא לכולם - יצא שכרו בהפסדו, שהרי יש צורך בהתאמת הקשרים והרצועות כל אחד לפי עניינו. ודי לסמוך בכאן על "השבות דשבות", לפיכך, למעשה ראוי שכל אחד יקח התפילין עימו ולא יסמוך על של חברו עכתי"ד.

¹⁶ ועי'ע להגרי"ש גורן זצ"ל בשו"ת "משיב מלחמה" ח"א, שדן בכך לאורך ולרוחב.

הגברא: לדעת רוב הראשונים¹⁷ אין איסור תחומים מדאורייתא בזמן הזה כלל, מאידך לרמב"ם יציאה מחוץ לייב מיל (11,520 מטר) אסורה מדאורייתא, וכ"ה בירושלמי ולמדים זאת ממה שכתוב "אל יצא איש ממקומו".

החפצא: איסור הוצאתו מחוץ לתחום שבת לכו"ע¹⁸ רק מדרבנן ולא מדאורייתא, שהרי נאמר: "אל יצא אש ממקומו" - איש דווקא, אלא שגזרו חכמים (ביצה פ"ה משנה ג'), ד"בהמתו וכליו של אדם הרי הם כרגליו", כלומר, להיכן שמותר לאדם לאדם לילך מותר גם לחפציו, ולהיכן שאסור לו לעצמו אסור גם לחפציו. נראה לומר שטעם גזירה זו היא כדי שאדם לא ימשך אחר חפציו שנמצאים מחוץ לתחום שבת.

ניתן להביא סיוע לזה משו"ע (סימן ש"ו ס"ב), שמותר לאדם לקרוא לבהמתו שנמצאת מחוץ לתחום בשבת, וכתב המ"ב (שם), "דלא גזרין שמא יצא בעליה אחריה חוץ לתחום כדי להכניסה בשבת", והנה אצלנו פשוט שלא שייך הטעם הנ"ל "שמא יצא", שהרי בכל אופן הוא יוצא.

אם כן נאמר **בטל הטעם בטלה התקנה**.

והנה בשו"ת "תורת חסד" (או"ח פסקה ה') הביא מספר חילוקים בענין: אע"פ שבדרך כלל לא בטלה התקנה ואפילו בטל הטעם, במספר מקרים אמרינן שבטלה וכגון: כל מקום שהגזרה היתה מוחלטת וכוללת ואין הבדל בין איש לאיש וכד' - אז אמרינן שלא בטלה, אבל כאשר בעצם תיקון התקנה היא לא היתה מוחלטת, אלא גם חכמים החליטו שמציאויות מסוימות לא יכללו בגזרה זו - כוחה נחלש, ולפיכך כאשר יש מציאויות שבהם טעם הגזרה לא שייך, אמרינן שבטלה גם הגזרה. בנד"ד ראינו שאין הגזירה מוחלטת, שהרי מותר לקרוא לבהמתו שנמצאת מחוץ לתחום בשבת, ולא חיישינן שמא ימשך אחריה ובכהאי גוונא - נראה שאם בטל הטעם בטלה גם התקנה.

ב) שבות דשבות במקום מצוה.

נראה לומר, שתהיה ההוצאה מתחום שבת מותרת מטעם אחר (לרוב הראשונים ולרמב"ם עד י"ב מיל) של שבות דשבות במקום מצוה: א) החפצא: לכו"ע איסורו מדרבנן. ב) איסור תחומים בכלל לרוב הראשונים איסורו דרבנן (ולרמב"ם עד י"ב מיל), ולא איכפת לן שהמצוה לא נעשית

¹⁷ והאי "אל יצא" קאי על הוצאת כלים מרשות לרשות. **ובדעת מרן**, ע"פ מה שכתב (באו"ח סימן ת"ד ס"א), כתב המ"ב (שם סק"ז) שנראה שמצדד להחמיר ביבשה - שמחוץ לייב מיל הוי ספק דאורייתא.

¹⁸ אמנם דעת מהר"ם אלשקאר (הו"ד בבה"ל סימן ת"ד ד"ה "למאן דאמר") שהוצאת כלי מחוץ לתחום שבת איסורו מדאורייתא, אך כבר כתב בשד"ח (ח"ה עמי שלי"ג), שגם הרב מהר"ם אלשקאר מודה שהוצאת כלים הוי מדרבנן (ומה שאסור מדאורייתא זה בבהמה), וע"ש בבה"ל שם שהביא דעת הרמב"ן ש"ל שלמאן דאמר שתחום שבת אסור מדאורייתא, תהיה אסורה גם הוצאת הכלים מדאורייתא.

הוצאת תפילין בשבת לפעילות ממושכת

היום אלא למחר, וכפי שנתבאר כבר לעיל. עוד יש לצרף את סברת "בעל העיטור" שמתיר שבות אחת במקום מצוה.

ג) סברא.

נראה לומר מסברא: שאין אנו צריכים לכל זה ומלכתחילה לא גזרו על כך. לשון המשנה בביצה: "הבהמה והכלים - כרגלי הבעלים", ופירש רש"י: "אין אדם יכול להוליכה ביו"ט, אלא במקום שבעליה יכולים לילך", ואצלינו הרי יכול ללכת מחוץ לתחום משום פיקוח נפש, ולפיכך ימשכו חפציו אחריו בהיתר גמור. שהרי בדרך כלל מותר לו לילך בתוך התחום ולכך נמשכים חפציו וכליו אחריו שם, אבל אצלנו שמותר לו לילך מחוץ לתחום בדיוק כמו שמותר לו לילך בתוך התחום, אין שום סיבה שלא ימשכו חפציו אחריו גם כאן, שהרי אין איסור מדאורייתא על החפצא, וגזירת חכמים - לא חרגנו מגבולותיה כלל (שהרי הולכים להיכן שהולך בעליהם)¹⁹.

5. הכנה מקודש לחול

לכאורה יש בכאן הכנה מקודש לחול שאסורה בשבת. נראה שיש לומר ככהאי גוונא, שאם לא יכין יגרם לו הפסד - לית לן בה ומותר בהכנה, וכמבואר בשו"ת מהרש"ג (ח"א או"ח ס"א), שכל דבר שאם לא יעשה אותו בשבת, שוב לא יהיה אפשרי לעשותו בחול - לא הוי בכלל הכנה שאסרו חז"ל²⁰.

לאחר כל זאת נראה לומר מדברי הר"ן (דף ל"ח ע"א מדפי הרי"ף במסכת שבת), שיהיה הדבר מותר מטעם אחר (אליבא דהר"ן). הגמרא בירושלמי אומרת: "ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוון להעלותו ולהעלות נחילה של דגים עימו - מותר... היה מפקח את הגל ונתכוון להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עימו - מותר", ועיין בר"ן שנתן טעם בדבר, שבענין פיקוח נפש אפילו מתכוון למלאכה אחרת שלא מעניין פיקוח נפש - מותר. וממשיך ומסביר שהסיבה לכך, היא מפני שהוא מצוה וחובה עליו, לפיכך אע"פ שמתכוון עם אותה מלאכה מותרת, לעשות גם מלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת - התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפיקוח נפש המוטל חובה עליו. הוא הדין בנד"ד, שיהיה מותר לקחת התפילין, על מנת למנוע מהחסידיים השוטים שבחבורה איזו שהיא הווא אמינא ואפילו הקטנה ביותר, לדחות את הפעילות (שהיא בגדר פיקוח נפש) למוצאי שבת, או להתחמק ממנה בכל דרך אחרת.

¹⁹ לאחר כותבנו כל זאת ראינו, שמסיבה זו התיר להוציא תפילין מחוץ לתחום בששי"כ (מ"א, ל"ד), ושכתב כן בשם הגרשז"א זצ"ל, ולאחר העיון ראינו שכתב סברא זו גם בשו"ת "מנחת שלמה" (סימן ט"ז).

²⁰ הו"ד בילקו"י שבת ח"ב עמ' ר"כ, בהערה כ"א.

קול ברמה

ואע"פ שבאחרונים לא פסקו הלכה כדברי הר"ן הנ"ל, מכל מקום חזי לאיצטרופי²¹.

6. סוף דבר

מותר לחיילים לקחת התפילין. הן מצד טלטול התפילין עצמן, הן מצד העברתם מרשות לרשות והן מצד הוצאתם מחוץ לתחום שבת, ואין לחוש בכאן להכנה מקודש לחול.
וכ"ה ב"שמירת שבת כהלכתה" (פרק מ"א סעיף ל"ד) ובספר "מחנה ישראל" למרן החפץ חיים (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג').
מיהו, הרב משה פיינשטיין זצ"ל (תחומין ה') כתב לאסור להוציא חומשים וסידורים אל מחוץ לתחום שבת וסתם ולא פירש טעמו, אלא שלא זכר שר ענין התפילין דהוו מצות עשה מדאורייתא, ואכמ"ל.

²¹ עיין ב"ירב פעלים" ח"א או"ח סניג.